

ЗВ'ЯЗОК АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ ЗІ СХИЛЬНІСТЮ ДО АНТИСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що вивчення зв'язку акцентуацій характеру зі схильністю до антисоціальної поведінки у підлітковому віці дозволить вирішити проблему профілактики антисоціальної поведінки серед підлітків і сприятиме гармонізації психологічної атмосфери серед підлітків. Увага вчених та дослідників (Г.В. Апинян, Ю.М. Антонян, С.А. Белічев, Ю.Н. Кудряков, А.А. Ревн, А.Ю. Дроздов та інші) до психологічних особливостей акцентуацій характеру не є випадковою, адже проблема їх впливу на поведінкові аспекти серед підлітків завжди посідала важливе місце у педагогічній, віковій психології, психопатології та психодіагностиці [3, с. 336].

Антисоціальна поведінка - поведінка, яка суперечить правовим, морально-етичним і культурним нормам [1, с. 23].

Акцентуація характеру - особливість характеру людини, що знаходиться в межах клінічної норми, при якій окремі його риси надмірно посилені, унаслідок чого виявляється вибіркова уразливість стосовно одних психогенних впливів при збереженні стійкості, адаптованості до інших [2, с. 73].

У більшості дітей, підліткового віку окремі риси характеру надмірно посилені (акцентуйовані), з'являється виборча уразливість в одних ситуаціях і неймовірна стійкість в інших. Як правило, чим різкіше виражена індивідуальність підлітка, тим яскравіше стають і її акцентуйовані риси. Ми вважаємо, що у підлітковому віці, коли емоції виходять на перший план і фантазія є легко збудливою, такі акцентуації характеру можуть призвести до антисоціальної поведінки, яка полягає в діях і вчинках, що суперечать соціальним нормам, або визнаним стандартам поведінки. Найбільш небезпечною формою антисоціальної поведінки є злочинність. Важливим є також факт того, що антисоціальна поведінка проявляється не тільки в зовнішній поведінковій стороні, але і в зміні ціннісних орієнтацій і уявлень, закріпленні акцентуйованих

характерологічних якостей, тобто в деформації системи внутрішньої регуляції поведінки особистості, що, як наслідок, накладає відбиток на все подальше життя підлітка. Дослідження було спрямоване на встановлення значимих зв'язків між акцентуаціями характеру та схильністю до антисоціальної поведінки у підлітковому віці. Проаналізувавши теоретичні дані було обрано такі методики: методику діагностики схильності до поведінки, що відхиляється А.Н. Орел, методику діагностики показників і форм агресії А. Басса і А.Дарки, адаптація А.К. Осницького, методику діагностики схильності до конфліктної поведінки К.Томаса, адаптація Н.В. Гришиної, методику визначення акцентуацій характеру К. Леонгарда.

У дослідженні взяли участь 50 підлітків у віці від 14 до 15 років, які навчаються у 8 та 9 класах Спеціалізованої школи № 15 з поглибленим вивченням англійської мови та в Середній загальноосвітній школі № 236 м. Києва. Досліджувані підлітки були поділені на експериментальну групу (25 підлітків) та контрольну групу (25 підлітків).

Експериментальне дослідження показало, що майже всі досліджувані параметри в експериментальній групі А (підлітків зі схильністю до девіантної поведінки) відрізняються від контрольної групи Б, (які не вчиняли антисоціальних дій):

- в експериментальній групі досліджувані більш схильні до подолання загальноприйнятих норм та правил, агресії та насильницьких дій, делінквентної поведінки ніж досліджувані з контрольної групи. В той же час вони мають менший рівень внутрішнього контролю ніж підлітки з контрольної групи Б;

- в експериментальній групі досліджувані мають більш високі рівні ІА (індексу агресивності) та ІВ (індексу ворожості), ніж підлітки з контрольної групи. Потенціал агресивної мотивації також у підлітків з експериментальної групи знаходиться у стані подальшого розвитку, в контрольній же групі більшість - тримає під контролем виникаючі агресивні тенденції;

- в експериментальній групі підлітки більш схильні до конкурентних стилів поведінки у конфліктних ситуаціях, підлітки з контрольної групи схильні не лише до конкуренції, а й до компромісу та співпраці у конфліктних ситуаціях;

- в експериментальній групі в більшості зустрічаються ригідні, демонстративні та збуджені типи акцентуації характері підлітків, в контрольній групі – гіпертимні, емотивні та також демонстративні типи акцентуації характеру підлітків.

Математичний аналіз за допомогою коефіцієнтів кореляції Пірсона і Спірмена дозволив, підсумувавши отримані кореляційні зв'язки, зробити висновки, що різні акцентуації характеру пов'язані з різними ознаками поведінки:

А саме, що гіпертимна, емотивна та тривожна акцентуації зі схильністю до адиктивної поведінки, агресивності і насилля, внутрішнім контролем, ІА (індексом агресивності), схильністю до компромісу, уникнення та співпраці, мають зворотні зв'язки з делінквентною поведінкою та конкуренцією. Чим більші рівні даних акцентуацій характеру, тим більші рівні адиктивної поведінки, агресивності і насилля, внутрішнього контролю, ІА (індексу агресивності), схильності до компромісу, уникнення та співпраці, а також менші рівні делінквентної поведінки та конкуренції. Тривожна акцентуація також має зв'язок із саморуйнівною поведінкою. Чим більша тривожна акцентуація, тим більший рівень саморуйнування;

Ригідна, демонстративна, збуджена акцентуації зі схильністю до адиктивної, саморуйнівної, агресивної, ворожої поведінки (ІВ, ІА), схильністю до подолання норм та правил, делінквентної поведінки. Чим більші рівні даних акцентуацій, тим більші рівні зазначених ознак. Також слід відмітити, що ригідна акцентуація має зворотній зв'язок із стилем компромісної поведінки, а демонстративна і збуджена акцентуації мають зворотний зв'язок із внутрішнім контролем. Чим більші рівні зазначених акцентуацій, тим менші рівні компромісу і внутрішнього контролю відповідно.

Отже, підліток у процесі зростання, зазнає багато проблем, зокрема можуть відбуватися зміни, загострення рис характеру. Так при дії психогенних чинників, що адресуються до «місця найменшого опору» в особистісній сфері, можуть наступати тимчасові порушення адаптації, відхилення в поведінці, відбиватися на характері підлітка. Акцентуації звичайно розвиваються в період становлення характеру і згладжуються з дорослішанням, але все ж, особливо у

підлітковому віці, можуть призвести за певних умов до проявів антисоціальної поведінки.

Література

1. Апинян Г.В. Девиантное поведение как социокультурный феномен: автореф. дис. ...канд. психол. наук: спец. 09.00.11 / Г.В. Апинян. – Санкт-Петербург, 2009. – 23 с.
2. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / Личко А.Е./ ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. – СПб.: Речь, 2009. – С. 56-86.
3. Степанов В.Г. Психология трудных школьников: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / В.Г. Степанов. – М.: Академия, 2001. – 336 с.